

Lisa Finnanger Lysgård

Norges tilknytning til EUs tredje energimarkedspakke, ACER

En kvalitativ innholdsanalyse av stortingsdebatten, 22. mars 2018

Bacheloroppgave i europastudier med fremmedspråk
Veileder: Lise Rye

Mai 2019

Lisa Finnanger Lysgård

Norges tilknytning til EUs tredje energimarkedspakke, ACER

En kvalitativ innholdsanalyse av stortingsdebatten,
22. mars 2018

Bacheloroppgave i europastudier med fremmedspråk
Veileder: Lise Rye
Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1 Tema og problemstilling	1
1.2 Oppgavens oppbygning og struktur	3
2. Forskningsdesign	3
2.1 Teoretisk rammeverk	3
2.2 Metode	5
2.2.1 Valg av metode	5
2.2.2 Utvikling og presentasjon av oppgavens analyseverktøy	6
2.2.3 Oppgavens kildemateriale	9
3. Resultater	10
4. Diskusjon	20
4.1 Kategorisering av diskursen	20
4.2 Diskursiv suksess	23
4.3 Metodekritikk	24
5. Konklusjon og avslutning	25
6. Litteraturliste	27

1. Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Energipolitikk er et viktig samarbeidsområde for Den europeiske union (EU). Energipolitikk prioriteres høyt, hovedsakelig på grunn av de komplekse klimautfordringene verden står overfor i dag. Tidligere ble energipolitikk i første rekke behandlet på nasjonalt nivå, men en økende bevissthet om at energispørsmål må forankres på et høyere politisk nivå har ført til et gradvis utviklet samarbeid mellom europeiske land.¹ EU har vedtatt en rekke direktiver og forordninger på energiområdet som regulerer eksempelvis salg og kjøp av energi blant medlemslandene. Slike samordninger omtales samlet som EUs energimarkedspakker.² For å kunne skape et mer konkurransedrevet og transparent marked for energi i Europa utviklet det seg et behov for samarbeid og koordinering mellom nasjonale energiregulatorer. I den hensikt fikk *Agency for the Cooperation of Energy Regulators* (ACER), EUs byrå for energimarkedsregulatorer, den sentrale koordinatrollen for medlemslandene i EU (Lyseng, 2018). ACER ble opprettet som en del av *EUs tredje energimarkedspakke* i 2009.³ Den tredje energimarkedspakken, omtalt som ACER, er ansett som det seneste store skrittet for å liberalisere energimarkedet i EU (Langsdorf, 2011, s. 4).

Denne oppgaven handler om Norges tilknytning til EUs tredje energimarkedspakke. Norge er ikke medlem av EU, men har likevel opparbeidet et tett samarbeid med unionen. Norge har én fot innenfor og én fot utenfor EU som resultat av et ekstensivt avtalenettverk, hvor *Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet* (EØS) betegnes som hovedavtale (NOU 2012:2, s. 17). Gjennom EØS-avtalen har Norge implementert mer enn 11000 EU-direktiver⁴, hvorav de fleste har en standard prosedyre for implementering. Dette betyr at de implementeres gjennom en forskrift hvis de ikke krever lovendring (NOU 2012:2, s. 118). Med tilknytning til den første og den andre energimarkedspakken, har EU blitt det største eksportmarkedet for olje, gass og kraft for Norge. Regjeringen anslår at rundt 90 prosent av norsk oljeproduksjon selges til EU-markedet⁵, og at så godt som all norsk gass leveres gjennom gassrørledninger til Europa (Regjeringen, 2018). Den etablerte tilknytningen førte til en diskusjon om hvorvidt Norge

¹ Energisamarbeid mellom europeiske land hadde sitt utspring i tiden etter oljekrisen 1973/74 og er videre utviklet i takt med europeisk integrasjon (Langsdorf, 2011, s. 5-6).

² *Den første energimarkedspakken* ble opprettet i 1996/98 da elektrisitet og gass ble en del av markedet (Gouarderes, 2018). *Den andre energimarkedspakken* ble opprettet i 2003 (Langsdorf, 2011, s. 5-7).

³ Noen av hovedelementene i EUs tredje energimarkedspakke er bedre beskyttelse for de energifattige, utvidete rettigheter til kunder, og en styrket makt til nasjonale energiregulatorer (Langsdorf, 2011, s. 4).

⁴ Antallet inkluderer både direktiver (rettsakter som er bindende «i sin målsetning») og forordninger (gjennomføres i nasjonal rett, «skal tas inn ord for ord»). Antallet ble presentert i Europautredningen (NOU 2012:2, s. 128), og regnes derfor som anslagsvis.

⁵ Med *EU-markedet* menes det europeiske indre marked som innebærer fri bevegelse av varer, tjenester, kapital og personer (Regjeringen, 2005).

skulle knyttes ytterligere til EUs energisamarbeid ved å slutte seg til ACER. En tilslutning til ACER ville kreve at Norge opprettet en ny institusjon, Reguleringsmyndighet for Energi (RME). Et organ som for Norge ville komme til ha et overordnet ansvar for å fremme norske interesser i samarbeid med andre land. RME ville være et selvstendig organ, uavhengig fra norske myndigheter (EnergiNorge, 2018).

Den 22. mars i 2018 vedtok norske myndigheter at EUs tredje energimarkedspakke skulle innlemmes i EØS-avtalen, og slik bli gjeldende for Norge. Dette i etterkant av en kontroversiell debatt og utradisjonelle splittelser i norsk politikk som var knyttet til spørsmål omkring fordeling av makt mellom Norge og EU-organer, tap av kontroll over norske naturressurser, og klimadimensjonen⁶ (Stortinget, 2018). ACER et trolig en av de mest kontroversielle direktivene i offentlig og politisk debatt i Norge, sammen med datalagrings-, vikarbyrå- og det tredje post-direktivet. Av EU-direktivene som er vedtatt i norsk lov har de fleste passert friksjonsfritt gjennom Stortinget, mens disse har skapt stor debatt.

Forskningen på Norges tilknytning til ACER har hatt fokus på forholdet mellom den norske grunnloven og myndighetsoverføring til EU-organer. Dette er et tema som først og fremst har engasjert jurister. Fredriksen (2018) mener det er behov for avklaring av Grunnlovens regler om myndighetsoverføring, da betydningen av de konstitusjonelle utfordringene vokser i takt med EU som styrket overnasjonal samordning. Fredriksen poengterer også at spørsmål knyttet til myndighetsoverføring har overskygget de energipolitiske argumentene i diskusjonen for og imot norsk deltakelse (Fredriksen, 2018, s. 3, 11-12). Med fokus på samme tematikk, konkluderer Ørebech (2018) med at Grunnlovens paragraf 1 («*Kongeriget Norge er et fritt, selvstændigt, underligt og uafhængeligt Rige*») ble overtrådt ved tilslutning til EUs energibyrå. Denne konklusjonen begrunner han med at de rettighetene som RME har i en saksbehandling med ACER medfører at den norske reguleringsmyndigheten har lite makt sammenlignet med EU-byrået. Det er ikke publisert forskning eller andre vitenskapelige studier knyttet til den politiske debatten, dens innhold og betydning. På grunn av debattens oppsikt og omfang er det for meg interessant å se på hva som lå til grunn for den politiske beslutningen om tilknytning til ACER. Jeg vil derfor i denne oppgaven, med å ta utgangspunkt i den politiske debatten på Stortinget i forkant av avstemningen, forsøke å besvare følgende problemstilling: ***Hvorfor valgte norske myndigheter å slutte seg til EUs tredje energimarkedspakke, ACER?***

⁶ Klimadimensjonen er knyttet til diskusjonen om hvorvidt EUs energipolitikk bidrar til og hvorvidt Norge skal delta i å redusere utslipp av klimagasser. Utslipp av klimagasser er satt på dagsorden de senere årene, og dermed ble denne dimensjonen også viktig i debatten om klimasamarbeid (Jevnaker, 2019).

1.2 Oppgavens oppbygning og struktur

Denne oppgaven består av fem kapitler. I kapittel 2 presenteres oppgavens *forskningsdesign*. I kapittel 2.1 presenteres *teoretisk rammeverk* for oppgaven, bestående av Vivien A. Schmidts utgivelser om diskursiv institusjonalisme. I delkapittel 2.2 presenteres *valg av metode* og i underkapittel 2.2.2 beskrives *utvikling og presentasjon av oppgavens analyseverktøy*, samt en beskrivelse av hvordan dette benyttes i analyseprosessen. I underkapittel 2.2.3 presenteres og diskuteres *oppgavens kildemateriale*. I kapittel 3 presenteres *resultater* av analysen av stortingsdebattens hovedinnlegg. I kapittel 4 fremstilles oppgavens *diskusjon*. Her diskuteres resultatene av analysen, med utgangspunkt i det teoretiske rammeverket, opp mot oppgavens problemstilling. Diskusjonen fremstilles i henholdsvis delkapitlene 4.1 *kategorisering av diskursen* og 4.2 *diskursiv suksess*. Diskusjon og kritikk knyttet til oppgavens metode presenteres i delkapittel 4.3, *metodekritikk*. I kapittel 5, *avslutning og konklusjon*, oppsummeres sentrale funn og konklusjon opp mot oppgavens problemstilling, og til sist presenteres noen tanker om tema etter endt oppgaveskriving.

2. Forskningsdesign

Som beskrevet har jeg valgt å ta utgangspunkt i stortingsdebatten om ACER for å besvare problemstillingen. Jeg har derfor valgt et teoretisk rammeverk om politisk diskurs som utgangspunkt for forståelse av politisk debatt. Teorien brukes både som begrepsapparat og grunnforståelse i utarbeiding av analyseverktøy for håndtering av analyse materialet og som teoretisk rammeverket for diskusjon av resultater i oppgaven.

2.1 Teoretisk rammeverk

I artikkelen «Discursive Institutionalism: The Explanatory Power of Ideas and Discourse» (2008) beskriver Vivien A. Schmidt diskursiv institusjonalisme (DI) som den fjerde nyinstitusjonalisme. Nyinstitusjonalisme er en teoretisk retning innenfor statsvitenskap som vektlegger institusjoners evne til å forklare politiske handlinger og utfall. Innenfor nyinstitusjonalisme finner man i hovedsak fire tilnæringer: diskursiv institusjonalisme, rasjonell institusjonalisme, historisk institusjonalisme og sosiologisk institusjonalisme.

Schmidt beskriver DI som et paraplykonsept for det mangfoldet i statsvitenskaplig forskning som tar hensyn til innholdet i ideer og de interaktive prosessene hvor ideer formidles og utveksles gjennom diskurs (Schmidt, 2010, s. 3). Det som skiller DI fra de tre andre variantene

er dens mer dynamiske tilnærming til institusjonelle endringer ved å forklare aktørenes faktiske preferanser, strategier og normative orienteringer (Schmidt, 2008, s. 303; 2010, s. 1).

Schmidts teori bygger på tanken om at det substantive innholdet i ideer og den diskursive interaktive prosessen er sentralt i statsvitenskap. Ifølge Schmidt kan elementene *ideer* og *diskurs* ha forklaringskraft i politisk og samfunnsvitenskapelig forskning (Schmidt, 2008, s. 304). Hun definerer ideer som det materielle innholdet i diskursen, da diskurs er den interaktive prosessen av formidling av ideer (Schmidt, 2008, s. 303). Schmidt gir diskurs en bredere betegnelse som omfatter både det materielle innholdet i ideer og de interaktive prosessene hvor ideer formidles. Diskurs er et begrep som referer til å snakke om ens ideer, ikke bare om hva som formidles, men også hvor, hvordan, hvorfor og til hvem det formidles. Dette beskrives som ideer og tekst i kontekst (Schmidt, 2008, s. 305).

Schmidt identifiserer ulike typer *ideer* og ulike typer *diskurs*. Målet med min analyse er å identifisere og forstå innholdet (ideer) som formidles i den politiske debatten (diskurs/interaktive prosesser) som munnet ut i vedtaket om å slutte seg til ACER. For dette formålet er DIs ulike former for ideer og diskurs et nyttig utgangspunkt.

Når det gjelder *ideer* beskriver Schmidt et analytisk skille mellom ideer som kognitive og normative. Kognitive ideer forklarer det faktiske, hva som bør gjøres, hvilke oppskrifter, retningslinjer og planer for politisk handling som er nyttig på bakgrunn av deres interessebaserte logikk og nødvendighet. Normative ideer legger verdier til grunn for politisk handling, og vektlegger hva som er rett og galt i en gitt situasjon. Normative ideer legitimerer handling gjennom moralske standpunkt og gjennom referanser til deres hensiktsmessighet (Schmidt, 2008, s. 306-307). Distinksjonen mellom kognitivt og normativt diskursinnhold kan anvendes for å se nærmere på hvorvidt politiske argumenter i stortingsdebatten om ACER bygger på til moralske standpunkt og verdier eller til interessebasert nødvendighet.

Schmidt (2008, s. 303) beskriver et skille mellom koordinerende *diskurs* og kommunikativ *diskurs*. Den koordinerende diskursen fremkommer i politikktutforming mellom politiske aktører og kunnskapsregimer. Den kommunikative diskursen fremkommer mellom politiske aktører og publikum/offentligheten, som eksempelvis media, velgere og sosiale bevegelser (Schmidts, 2014, s. 190). Schmidt (2008, s. 311) hevder at diskursive prosesser ofte går fra toppen og ned, hvor den politiske elite utformer ideer som videreformidles til offentligheten. En slik prosess består ofte av både koordinerende og kommunikative diskurser. Den politiske diskursen i stortingsdebatten om ACER kan ut fra dette forstås som en koordinerende diskurs da den foregår mellom politikere, men på grunn av at debatten var åpen for offentligheten vil

den også falle inn under det som betegnes som en kommunikativ diskurs mellom den politiske eliten og allmennheten.

Schmidt hevder at det å studere interaktive prosesser er viktig for å kunne avgjøre hvorvidt diskurs lykkes eller feiler i å formidle ideer i dens kontekst. Hun legger til at diskurs som er *sann, koherent* (sammenhengende på tvers av politiske sektorer) og *konsistent* (sammenhengende, logisk, motsigelsesfri) ofte lykkes (Schmidt, 2008, s. 312). Schmidt hevder forventning fra andre om at om at en diskurs skal være *konsistent* og *koherent* kan medføre at politiske aktører *fanges i egen retorikk*, noe Schmidt benevner som «rhetorical entrapment». Når politiske aktører formidler sine ideer, interesser og verdier vil det demokratiske samfunn i offentlig debatt, ifølge Schmidt, gjennomskue 'dårlige ideer' som er løgnaktige og manipulerende (Schmidt, 2008, s. 312).

2.2 Metode

2.2.1 Valg av metode

Som utgangspunkt for å besvare problemstillingen har jeg valgt å avgrense den politiske debatten til å omhandle stortingsdebatten, 22. mars 2018. Jeg tar utgangspunkt i at den politiske stortingsdebatten forstås som en politisk diskurs, med Schmidts teori som forståelsesramme for en politisk diskurs. Som metode for oppgaven velges en kvalitativ innholdsanalyse av den politiske diskursen slik den kom til uttrykk i plenumsdebatten i Stortinget. Med en kvalitativ tilnærming kan man gå i dybden og vektlegge betydning, og slik oppnå en forståelse av sosiale fenomener gjennom deres egenskaper og karaktertrekk (Thagaard, 2009, s. 11, 17). Ved å fokusere på den politiske diskursen vil man ikke kunne finne sannheter eller løsninger, men man vil kunne oppdage kommunikative mønster. Dette fordi ideer som fremmes i form av diskurs forteller noe om hvordan en gitt aktør velger å presentere et gitt tema i en gitt setting (Rye, 2013, s. 12). Som beskrevet innledningsvis har debatten om ACER vært omfattende, både blant politikere og i offentligheten. Avgrensningen gir mulighet for en kvalitativ analyse av de argumenter som virket dominante i alle partienes hovedinnlegg i den endelige politiske debatten før stemmeavgivningen på Stortinget.⁷ Gjennom en innholdsanalyse av stortingsdebatten som politisk diskurs kan man ikke med sikkerhet finne ut hvorfor norske myndigheter valgte å slutte seg til ACER. Man vil likevel kunne undersøke hvordan aktørene valgte å presentere sine ideer, hva som karakteriserer ideene deres og betydningen av innholdet. Videre kan disse resultatene

⁷ Med hovedinnlegg menes hovedargumentasjon som først fremlegges under taletid hos hvert parti, hvor representantene markerer partienes standpunkter i saken. Oppfølgingsspørsmål og videre debatt utelates.

diskuteres for å finne forhold som kan ha hatt av betydning for hvorfor norske myndigheter valgte om å slutte seg til ACER.

2.2.2 Utvikling og presentasjon av oppgavens analyseverktøy

På bakgrunn av oppgavens teoretiske rammeverk og annen relevant forskning har jeg utviklet et eget verktøy for å analysere oppgavens kildemateriale. Forskningen jeg har støttet meg på er utført av henholdsvis Helene Sjursen (2008) og Mia Skogheim (2015).⁸ Basert på denne forskningen, samt annen publisering, har jeg gjort meg opp noen forventninger om hva som kan prege den politiske diskursen i Stortinget. Disse forventningene presenteres sammen med analyseverktøyet.

Helene Sjursen, professor ved ARENA Senter for europaforskning ved Universitetet i Oslo, har utviklet et analyseverktøy som har likhetstrekk med Schmidts diskursteori. Sjursen opererer med tre kategorier av diskurs mens Schmidt opererer med to. I sin artikkel «Enlargement in perspective: The EU's quest for identity» (2008) bruker Sjursen analyseverktøyet i analyse av den politiske diskursen som omhandler østutvidelsen i EU. Sjursen benytter ulike indikatorer for å identifisere argumenter, for å videre kunne vise hvilken fremstilling av EU de ulike argumentene støtter opp under. Sjursen skiller mellom diskurs som pragmatisk, etisk-politisk og moralsk. Disse kategoriene brukes videre til å reflektere de ulike fremstillingene av EU: EU som problemløsende enhet, EU som et verdibasert fellesskap og EU som en rettighetsbasert overnasjonal enhet (Sjursen, 2008, s. 4). Sjursens kategorisering fremstilles i tabell 1.

Tabell 1. Tre fremstillinger av EU

<i>Type enhet</i>	<i>Diskurs</i>	<i>Indikator</i>
Problemløsende	Pragmatisk	Nytte, effektivitet
Verdibasert	Etisk-politisk	Verdier, felles goder
Rettighetsbasert	Moralsk	Rettigheter, rettferdighet

(Sjursen, 2008, s. 4).

⁸ Mia Skogheim (2015) gjør i sin masteravhandling en analyse av *hvorvidt, hvordan og hvorfor* den politiske fremstillingen av finansordningene under EØS-avtalen har endret seg over tid.

I likhet med Sjursen (2008) ønsker jeg å identifisere en politisk fremstilling ved å analysere argumenter knyttet til en politisk beslutning. Jeg har derfor utviklet et analyseverktøy, som bygger på Sjursens, som er tilpasset min kontekst (stortingsdebatten) og enhet (ACER). For at mitt analyseverktøy skal være tilpasset oppgavens problemstilling har jeg videreutviklet egne indikatorer, kategorier og fremstillinger, presentert i tabell 2. Mitt analyseverktøy tar utgangspunkt i Schmidts teori, hvor indikatorene representerer det Schmidt presenterer som innhold (verdier) og hvor diskurskategoriene omhandler det Schmidt definerer som diskurs (interaktive prosesser).

Tabell 2. Tre fremstillinger av ACER

<i>FREMSTILLING AV ACER</i>	<i>DISKURS</i>	<i>INNHold</i>	<i>INDIKATOR</i>
Virkemiddelorientert	Pragmatisk	Kognitivt	<i>Egeninteresse, politisk nytte, økonomisk nytte</i>
Solidaritetsbasert	Solidaritetsbasert etiskpolitisk	Normativt	<i>Felles verdier/mål/interesse, moralsk plikt, solidaritet</i>
Regelbasert	Regelbasert etiskpolitisk (noe pragmatisk)	Normativ, men også nedtonet kognitiv	<i>Vane/rutine, identitet, regelmessighet, kontinuitet, videreføring</i>

Basert på Sjursen (2008, s. 4), Schmidt (2008, s. 306) og Skogheim (2015, s. 8).

Som en del av analyseverktøyet har jeg implementert det teoretiske rammeverket, Schmidts (2008) kategorisering av diskurs (kognitiv og normativ), som sier noe om diskursens *innhold*. Jeg velger å benytte to av de samme diskurskategoriene som Sjursen: pragmatisk og etiskpolitisk. Sistnevnte velger jeg å tilpasse min oppgave ved å dele denne i to separate kategorier, solidaritetsbasert og regelbasert med tilhørende indikatorer.

Diskurskategorier, innhold og indikatorer

I den **pragmatiske** diskurskategorien har jeg valgt indikatorene *egeninteresse*, *politisk og økonomisk nytte*. Diskursens innhold vil være *kognitivt*, og dermed inneholde argumenter basert på interessebasert logikk. Fremstillingen benevnes som virkemiddelorientert istedenfor problemløsende (Sjursen). Dette fordi jeg forventer at ACER fremstilles som et virkemiddel for å oppnå politisk og økonomisk vinning, i større grad enn problemløsende. Ved hjelp av denne kategorien og disse indikatorene kan jeg i analysen identifisere dominerende argumenter i stortingsdebatten som bygger på at en tilslutning til ACER vil være en fordel for statens egeninteresse, samt være av økonomisk og politisk nytteverdi.

Den etisk-politiske diskursen skilles av ulike indikatorer i to separate kategorier, solidaritetsbasert og regelbasert. Denne inndelingen bygger på Sjursens (2002, s. 494) antydning om at «logic of appropriateness⁹», som konsept brukt om den etisk-politiske diskursen, har en iboende ambiguitet. Politiske handlinger kan forklares som henholdsvis et resultat av vane eller en bestemt identitet, og/eller et resultat basert på en vurdering av moralske argumenter (Sjursen, 2002, s. 494).

Den første etisk-politiske diskurskategorien har benevnelsen **solidaritetsbasert**. Her vil jeg kunne identifisere rettferdiggjøring av politiske handlinger som henviser til plikter og ansvar man har overfor det samfunn man tilhører, med utgangspunkt i moralske argumenter (Sjursen, 2002, s. 494). Basert på Marie Sveans (2018) kvalitative innholdsanalyse av den norske debatten om ACER i media, forventer jeg å finne argumentasjon som bygger på felles mål og moralske handlinger, og som slik kan kategoriseres innenfor etisk-politisk diskurs. Nødvendigheten av et samarbeid på grunn av felles utfordringer tilknyttet klimapolitikk og fornybar energi er et argument som spesielt fremkommer i media (Svean, 2018, s. 10-11). Derfor har jeg valgt å operere med *felles verdier/mål/interesse*, *moralsk plikt*, og *solidaritet* som indikatorer, slik at denne kategorien kan identifisere de dominerende argumentene i stortingsdebatten som *normativt* begrunner tilslutning til ACER ut fra et solidaritetsbasert perspektiv.

Den andre etisk-politiske diskurskategorien har benevnelsen **regelbasert**. Her vil jeg kunne identifisere rettferdiggjøring av politisk handling ved å henviser til plikter og ansvar man har

⁹ Sjursen (2002) refererer til March og Olsens (1989/1998) beskrivelse av «logic of appropriateness». Konseptet referer til en handlingsrasjonalitet som vurderer hvilke sosiale normer som anses passende, rettferdige, forventede og legitime ut fra en gitt rolle eller identitet. Konseptets motpol er «logic of consequentiality» som er en mer mål-middel-orientert handlingslogikk (March & Olsen, s. 949-952).

overfor det samfunnet man tilhører på grunnlag av tidligere vane og identitet (Sjursen, 2002, s. 494). Utgangspunktet for denne diskurskategorien bygger på antagelser om at EØS-avtalen er en dynamisk avtale som utvikles i takt med EU, og at samarbeid på ett område ofte fører til samarbeid på et annet (NOU 2012:2, s. 39). De indikatorene som kan identifisere argumenter som regelbaserte er *vane/rutine, identitet, kontinuitet, videreføring og regelmessighet*. Jeg forventer at regelbaserte argumenter kan ligge nært den pragmatiske diskursen. Den regelbaserte diskursen identifiseres av et *normativt, men noe kognitivt innhold*. Denne diskursen beskrives som noe kognitiv da den trolig også vil ha fokus mot EØS-avtalen i sin helhet. Med denne kategorien og med disse indikatorene kan jeg identifisere dominerende argument i stortingsdebatten som bygger på Norges etablerte tiknytning til EU og en forpliktelse til å opprettholde samarbeidet.

Analyseprosess

Analyseverktøyet brukes først til å analysere hovedinnleggene av hvert enkelt parti ved å se på hva politikerne argumenterer for og hvordan de begrunner sin posisjon. I analysen brukes indikatorene i tabell 2. aktivt for å identifisere ideer (verdier), for så å kunne si noe om innholdet i diskursen og slik gjenkjenne hvorvidt det er normativt eller kognitivt. Resultatet av analysen presenteres i kapittel 3. I diskusjonen, kapittel 4. blir resultatene sammenfattet og kategorisert opp mot diskurskategoriene. Diskurskategoriene representere videre de ulike politiske fremstillingene av ACER.

2.2.3 Oppgavens kildemateriale

Oppgaven bygger på en kombinasjon av primær- og sekundærkilder. Både primær- og sekundærkilder er benyttet for å kartlegge og beskrive det bredere hendelsesforløp, og som kilder til det teoretisk rammeverket og metodiske bakteppe.

Når det gjelder stortingsmøtet, 22. mars 2018, er det benyttet primærkilder som består av taletranskribert referat og video. Ved å bruke hovedinnlegg fra stortingsdebatten som kilde for å svare på oppgavens problemstilling får oppgaven et rikt kildemateriale som antas å gi et representativt bilde av partiets politikk. Bruk av primærkilder hvor informasjon er formidlet ordrett (ikke som et bearbeidet materialet) gir oppgaven et pålitelig fundament. Stortingsdebatten var den siste institusjonelle politiske debatten om temaet før avstemning, og da må man kunne anta at innholdet var betydningsfull i forhold til beslutningen, noe som etter min mening gir et grunnlag for å diskutere og besvare problemstillingen.

3. Resultater

I dette kapitlet blir resultatene av analysen presentert ved å gi en fremstilling av innholdet i hovedinnlegget til hvert enkelt parti. Resultatene sier noe om innholdet kan betegnes som normativt eller kognitivt basert på argumentene og hvilke indikatorer disse kan identifiseres med. Resultatene, kategorisering av innhold og identifisering av indikatorer fremstilles i løpende tekst.

Først presenteres partiene som utgjorde flertallet (de som stemte *for* ACER) bestående av Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Miljøpartiet De Grønne. Deretter presenteres partiene som utgjorde mindretallet (de som stemte *mot* ACER), bestående av Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Rødt.

Arbeiderpartiet

Arbeiderpartiet (Ap) begrunnet sin posisjon eksplisitt med argumenter som samsvarer med indikatorer som identifiserer et kognitivt innhold.

Espen Barth Eide, første talsmann og representant for Ap, la hovedsakelig to formål til grunn som avgjørende for partiets standpunkt i saken. For det første ville en norsk tilknytning til ACER sikre «offentlig eierskap og trygg nasjonal styring over våre egne energiresurser» og slik ta vare på «arvesølvet». For det andre ville en tilknytning til ACER kunne «videreføre en lang tradisjon for godt nordisk og europeisk samarbeid på energiområdet (s. 2947)¹⁰. Barth Eide begrunnet første formål med de økonomiske og politiske fordelene Norge ville få ved å delta i samarbeidet. Han poengterte betydningen av at mesteparten av norsk gass gikk til Europa, da «kraft er noe vi både eksporterer og importerer fra Europa, hver dag» (s. 2948). Videre hevdet han at et samarbeid ville kunne fortsette å gi Norge «et system som sørger for stabilitet for forsyningssikkerhet¹¹» og muligheten til «å kjøpe billig og selge dyrt» (s. 2948). Hans interessebaserte argumentasjon ble enda tydeligere i hans omtale av utenlandskabler¹², hvor han understreket «at eventuelle nye kabler kun kan bygges dersom de for det første er *samfunnsøkonomisk lønnsomme.....*» (s. 2948).

¹⁰ I analysearbeidet er det brukt både video og referat fra stortingsmøtet den 22.mars kl 10. For å lettere kunne finne frem i kildematerialet henviser referansene til referatet (Stortinget, 2018). Da samme kilde brukes gjennom hele analysen refereres det kun til sidetall.

¹¹ Begrepet forsyningssikkerhet handler om markedets evnen til å kontinuerlig levere strøm av viss kvalitet til forbrukerne (Energifaktanorge, 2019).

¹² Utenlandskabler gjør det mulig å utveksle kraft mellom landegrenser (Energiogklima, 2019).

Ved å hevde at en «tredje pakke viderefører mange av de prinsippene som lå til grunn i den andre pakke» forsøkte Barth Eide å vise at det ville være viktig for Norge å videreføre det samarbeidet som hadde vært med på å forme statens energipolitiske område tidligere. Dette argumentet samsvarer med indikatorene kontinuitet og videreføring. Videre hevdet Barth Eide at «det har vært i vår *interesse* hele tiden å ha felles regler» (s. 2948). Slik begrunnet representanten det normative argumentet ut fra norske interesser snarere enn identitet, noe som gir det et mer interessebasert og kognitivt uttrykk.

Barth Eide argumenterte indirekte for at de reglene som ville medfølge samarbeidet allerede var innlemmet som en del av EØS-avtalen. Han hevdet at de endringene som et samarbeid ville medføre måtte sees som en del av en større helhet. Han mente at det kontroversielle EU-byrået måtte sees i lys av at «det opprettes nye regler for RME, og uavhengig klageinstans, et eiermessig skille mellom transmisjon og produksjon av elektrisitet, at forbrukernes rettigheter styrkes og nye forordninger om grensekryssende krafthandel opprettes» (s. 2947). Dette kan forstås som et forsøk på å vise at til tross for et kontroversielt EU-byrå så ville energimarkedspakken kunne tilby mange fordeler for det norske energiområdet. I likhet med innlegget i sin helhet kjennetegnes denne argumentasjonen som kognitiv, med norske interesser som begrunnelse for partiets standpunkt.

Høyre

Høyres (H) talsmann, Stefan Heggelund, evnet gjennomgående i sitt innlegg å argumentere for at et samarbeid ville styrke norske interesser (kognitivt innhold), men hans argumentasjon var tydelig forankret i moralske og solidariske verdier (normativt innhold).

Heggelund appellerte til videreføring av et samarbeid og mente at «pakken viderefører første og andre energimarkedspakke» (s. 2951). Han hevdet at de 20 årene Norge hadde deltatt i energipolitikk med EU hadde tjent landet godt, noe det også ville fortsette å gjøre. For Høyre handlet en tilknytning til ACER om å kunne videreutvikle et felles regelverk for det indre kraft- og gassmarked i EU. Dette ville kunne spre norske verdier og interesser, og samtidig kunne danne grunnlaget for å utvikle et samarbeid om klimatiltak i omstilling til en mer klimavennlig energiforsyning (s. 2950-2951).

Heggelund beskrev samarbeidet som en viktig plattform hvor Norge kunne fungere som en «ledestjerne», som demokrati og velferdsstat, men også som aktør i samarbeid om viktige klimatiltak. Heggelund henviste blant annet til et helsevesen og et utdanningssystem i Norge,

som «andre land kan drømme om» (s. 2950). Ved å vise til norske verdier og landets moralske plikt ovenfor andre land, dominerte Høyres argumenter med normativt innhold.

Heggelund vektla spesielt to momenter hvor Norge ville kunne inspirere Europa. Det første var samarbeidet Norge allerede hadde utarbeidet med Norden som hadde sørget for forsyningssikkerhet i landet, og det andre var fornybar energi. Heggelund poengterte at Norge ble drevet av fornybar energi, og at dette var noe å være stolt av fordi «andre land ønsker å lære av oss» (s. 2950). Han eksemplifiserte Norges rolle i energisamarbeid:

I Danmark har man erstattet regulerbar kullkraft med ikke-regulerbar vindkraft. Hvis ikke Danmark har mulighet til å importere strøm fra Norge de dagene de ikke har nok strøm fra vind, hadde ikke Danmark kunnet ta sjansen på å avvikle kullet sitt (Stortinget, 2018, s. 2950)

Her argumenterte Heggelund implisitt for at andre land var avhengige av Norges deltakelse i samarbeidet. Dermed signaliserte han at Høyre ikke fokuserte på *egen* politisk og økonomisk vinning, men konsentrerte seg om *felleskapet* og felles vinning. Han beskrev samarbeidet som «et viktig klimatiltak». Med et samarbeid mellom de europeiske landene ønsket Høyre at flere skulle kunne ta i bruk fornybar energi, og slik redusere energiforsyning gjennom det forurensende kullet. Dette argumentet ble tydeliggjort når Heggelund poengterte at Norge «prioriterer ikke proteksjonisme over klima» (s. 2951).

Heggelund demonstrerte at fornybar energi hadde gitt, og ville fortsette å gi, Norge ytterligere mulighet til å skape inntekt og stabil tilgang til kraft som ville være viktig for arbeidsplasser. Videre hevdet han at det europeiske markedet hadde en sentral rolle i å kunne sikre effektiv bruk av eksempelvis vannkraft i Norge. Han hevdet også at krafthandel ville spille en sentral rolle i det norske vannkraftsystemet når det gjaldt både forsyningssikkerhet og verdiskapning, noe som tidligere hadde skapt industri og arbeidsplasser (s. 2950). Denne argumentasjon må sies å ha et mer kognitivt innhold som baseres på interesse og nytte. Da han dro argumentet tilbake til at dette var noe Europa ville inspireres av og som ville være med på å spre gode og klimavennlige løsninger, identifiseres også et normativt innhold.

Avslutningsvis hevdet Heggelund at saken var viktig både for norsk eksport, for klima i arbeidet mot fornybar energi og for naturen fordi «mindre natur vil måtte bygges ned» (s. 2951). Dette understreker hans hovedinnlegg som bestående av både normativt og kognitivt innhold.

Fremskrittspartiet

Argumentasjonen fremført av Terje Halleland som talsmann for Fremskrittspartiet (Frp) samsvarer med indikatorer som identifiserer et kognitivt innhold.

Halleland hevdet at «Norge har vesentlig større fordeler av å inngå denne avtalen enn hva landet ville hatt ved å stå utenfor» (s. 2952). Frp vektla i stor grad norske interesser i debatten om tilknytning. Dette var Halleland selv tydelig på: «For Fremskrittspartiets del har vår oppmerksomhet vært rettet mot norske interesser, og der er også det som har vært avgjørende for vår posisjon i dag» (s. 2952). Halleland hevdet at tilknytning til ACER ikke ville medføre store endringer, men ville opprettholde status quo¹³. Han hevdet at energimarkedspakken ville sikre norske interesser gjennom at «Den sikrer markedstilgang, velferd og forutsigbare rammevilkår for framtiden. Den sikrer også – selv om flere har sådd tvil om det - nasjonal kontroll med og råderett over våre naturressurser» (s. 2953). Halleland var tydelig på at Norge ikke måtte gi bort eierskap eller råderett over norsk vannkraft, men at markedet og norske politikere fortsatt ville ha råderett over disse elementene.

Halleland forsøkte å rettferdiggjøre en tilknytning til ACER basert på partiets interessebaserte logikk. Han la stor vekt på de økonomiske fordelene et samarbeid ville gi. Han la til grunn at Norge eide store mengder ren energi som først og fremst var nasjonalt anliggende, men at det som var til overs måtte utnyttes ved å selges til andre land. Halleland beskrev det som en norsk egenskap «å rette blikket utover», da dette tidligere hadde vært definerende for norsk suksess. Han viste også til «vår evne til å omsette energi globalt i penger» (s. 2952). I de økonomibaserte argumentene vektla han også at en tilknytning ikke ville føre til høyere strømpriser, et område som hadde fått stor offentlig oppmerksomhet.¹⁴ Han ga blant annet «værgudene» skylden for de tidligere prisøkningene i Norge. Han presiserte dette: «Strømpriser vil også i framtiden variere, helt uavhengig av om man går inn for den tredje energimarkedspakken eller ikke» (s. 2953). Halleland poengterte at Norge skulle fortsette å ha ren og billig energi, og at landet ville tjene på å selge overskuddet. Han synliggjorde de store mengdene av gass som ble ført fra Norge til europeiske land: «Gass fra Norge dekker om lag 25pst av EUs totale gassforbruk, og eksportverdien av denne gassen var i fjor på 160 mrd.kr.» (s. 2953). Halleland poengterte at det

¹³ Med *status quo* (latinsk) menes nåværende tilstand.

¹⁴ Den offentlige debatten var preget av redsel for høye strømpriser. Man finner en rekke artikler som hevder utenlandskablene skaper høyere strømpriser i Norge (Hovland 2019, Stavrum 2018, Gundersen 2018). Ifølge NVE blir dertil strømmen dyrere uten utenlandskabler, i tillegg til at været har betydelig innvirkning på strømprisene (Rønningsbakk, 2019).

ville være ugunstig å skape usikkerhet rundt norsk eksport av gass, og beskrevet dette som «lite fremtidsrettet, både for budsjettbalansen og for verdens klima» (s. 2953).

Implisitt argumenterte Halleland for partiets posisjon ved å demonstrere at en tilknytning til ACER ikke ville føre til store endringer for Norge. ACER ville verken frata staten suverenitet eller medføre høyere strømpriser – disse elementene ville bli styrt av andre faktorer. Selv om en tilknytning ikke ville medføre store endringer, ville likevel et samarbeid på energiområdet kunne gi fordeler: den ville gi Norge tilgang til å tjene på energien som kunne selges på det europeiske markedet. Hallelands argumentasjon var ikke basert på moralsk plikt eller identitet, men på en interessebasert vurdering.

Venstre

Venstres (V) hovedinnlegg av representant Kjetil Kjenseth har et normativt innhold, hvor argumentasjonen identifiseres av indikatorene moralsk plikt og solidaritet.

Kjenseth åpnet sitt hovedinnlegg med å referere til at det ikke bare var arvesølv som måtte opprettholdes, men også verdensarven: «Luft og vann er grunnlaget for liv. Jeg kjenner på både fortid og framtid i denne saken- ja, på generasjoner, og på lokale krefter og naturkrefter» (s. 2958). Innlegget fra Venstre inneholdt ikke vurderinger av hvordan norske interesser ville kunne fremmes ved tilslutning til ACER, men henviste til hvilken rolle Norge som stat ville spille i samarbeidet om en bedre fremtid i en klimaendret verden.

Kjenseth vektla Norges solidariske rolle som et rikt og mektig land, og gav et inntrykk av at Norge måtte sette *verden i første rekke*. Han henviste til konsesjonslovens far, Gunnar Knudsen, og hevdet at «med så mye fornybar kraft og så mye oljepenger på bok i Norge, men så store utfordringer knyttet til klimaendringer i verden, er jeg helt sikker på at han hadde satt verden foran Norge» (s. 2958). Argumentasjonen ble tydeliggjort: «Industrialisering, velferdsutvikling, kapitalinngang og infrastruktur for elektrisitet i Norge – alt dette er viktig arvesølv. Men det hjelper klimaet og kloden lite om det bare blir et irrgønt lite hjørne av Europa og verden» (s. 2958). Argumentet bar preg av å være en moralsk vurdering av hva som ville være riktig å gjøre i den gitte situasjonen.

Kjenseth belyste i likhet med Heggelund (H) hvordan Norge fungerte som et forbilde. Han beskrev ACER som Europas NVE-lignende organ. Med dette henviste han til Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE), som i 100 år hadde regulert energiområdet i Norge. Han trakk linjer gjennom 1900-tallet hvor han viste at norske myndigheter lenge hadde regulert kjøp

og salg av naturressurser, og han hevdet at Norge fortsatt ikke ville komme til å bli «kjøpt opp»: «Vår suverenitet over disponeringen av våre unike energiresurser og utformingen av vår energipolitikk står ved lag» (s. 2958). Han gjorde et poeng av at energiområdet måtte reguleres, ikke *av* andre land, men *sammen med* andre land. Dette spesielt på grunn av klimaendringene. Han poengterte dette avslutningsvis: «Det er behov for en omstilling, fra fossilt til fornybart, som er saken i dag – i samarbeid med flest mulig andre land. Vi skal lede innbyggere og industri inn i dette skiftet» (s. 2959). Dette synliggjør et normativt innhold i innleggets argumentasjon.

Miljøpartiet De Grønne

Miljøpartiet De Grønnes (MDG) hovedinnlegg av Per Espen Stoknes hadde et innhold som tydelig kjennetegnes som normativt og som identifiseres av indikatorer som felles mål, moralsk plikt og solidaritet.

Stoknes understrekte kontinuerlig Norges moralske plikt overfor klima og miljø gjennom sitt hovedinnlegg. Han var tydelig på hva saken handlet om fra partiets posisjon: «La det være klart: dette er en sak som handler om klima og fornybar revolusjon». Stoknes beskrev at MDG alltid hadde satt klima og miljø først, og av den grunn ville et samarbeid være viktig for partiets politikk (s. 2962).

Stoknes forsøkte å sette noen av argumentene som preget mot-siden inn i en større og global kontekst. Han hevdet at aktørene på mot-siden satte Norge fremst og at solidariteten stanset ved landegrensen, isteden for å ha perspektiv på verden i sin helhet og se behov for et samarbeid. Han kritiserte andre partier for ikke å sette klima og miljø først. Dette var en politikk partiet tydelig tok avstand fra. Stoknes refererte også til den norske befolkning, hvor han omtalte nordmenn som selvsenterte og gjerrige:

I den norske ACER-diskusjonen har lave strømpriser for oss nordmenn, verdens rikeste og mest privilegerte befolkning, plutselig blitt viktigere enn utslippskutt og effektivisering. Det har blitt viktigere at nordmenn skal kunne lade Teslaen og smelte snøen foran carporten nesten gratis enn å bidra til rimelig og ren energi på polske kjøkken og å få stengt ned tyske kullkraftverk. Barnebarnas framtid skal nedprioriteres for at verdens mest privilegerte mennesker skal fortsette å ha verdens laveste strømpriser (Stortinget, 2018, s. 2962)

For ham syntes debatten å handle om en kamp om hvilke verdier som lå til grunn for politisk handling. Disse normative argumentene kan ses på som et forsøkt på å vektlegge hva som var rett og galt i den gitte situasjonen. Basert på disse verdibaserte argumentene forsøkte han å legitimere en norsk tilknytning til ACER gjennom moralske standpunkter ved å referere til

viktigheten av å ta vare på klimaet og miljøet. Han omtalte arbeidet som «livsnødvendig solidaritet på tvers av landegrenser og generasjoner» (s. 2962).

Senterpartiet

Ole André Myhrvold var representant for Senterpartiet (Sp) og første talsmann *mot* tilslutning til ACER. Innlegget fra Sp anses å være preget av et kognitivt innhold. Dette ut fra at det ble gjort en interessebasert vurdering av at norske interesser ville bli tilsidesatt av EU gjennom en tilknytning til ACER.

Ifølge Myhrvold handlet ikke debatten om kjøp og salg av kraft og hvorvidt Norge skulle delta i det. Myhrvold hevdet i stedet at:

Dagens debatt handler om hvorvidt vi skal tillate overnasjonale organer, hvor Norge ikke har stemmerett, å ha makt over norsk energipolitikk – i et landskap hvor EUs interesser oftest bli være kjøpers – og vi er selger – og makt over en energipolitikk som har tjent oss vel i om lag 100 år (Stortinget, 2018, s. 2954)

Myhrvold vektla at norske myndigheter måtte sikre makt over «lokale og hjemlige ressurser» (s. 2954). Han hevdet at det å delta i samarbeidet ville utløse en risiko hvor Norge ikke ville kunne ha innflytelse over egen kraft og hvordan denne skulle utnyttes i fremtiden. I Myhrvolds argumentasjon ble myndighetsoverføring vektlagt, hvor han beskrev at konsekvensene ville bli en svekkelse av statens makt og innflytelse over energipolitikken. På bakgrunn av at partiet argumenterte for å beholde makt over egne ressurser, noe som ville komme til å tjene landet både økonomisk og politisk, kjennetegnes innholdet som kognitivt.

Myhrvold vektla videre at Norge hadde en vare som det europeiske markedet ønsket og hadde behov for, noe som gav Norge mulighet til å kunne delta i energihandel uavhengig av ACER. Han trodde at en deltakelse ville bli en betydelig inngripende for nasjonal selvråderett og ville kunne sette staten i en posisjon hvor myndighetene ikke hadde mulighet til å bestemme over varen som skulle selges på markedet. Myhrvold hevdet videre at norsk kraft «i et integrert europeisk energimarked kan medføre at norsk industri mister en av sine største konkurransefordeler» (s. 2955). Dette fremhever Myhrvolds vektlegging av interesser i form av økonomiske og politiske fordeler, noe som gir argumentet et kognitivt innhold.

Sosialistisk Venstreparti

Lars Haltbrekken som representant for Sosialistisk Venstreparti (SV) oppleves uklar i sin argumentasjon. Dette fordi innholdet i diskursen vanskelig kunne identifiseres av indikatorene, fordi verdiene som lå til grunn ikke kommer tydelig frem i hans innlegg.

Haltbrekken innledet sitt innlegg slik:

I dag kom nyheten fra Det internasjonale energibyrådet om at verdens utslipp av klimagasser igjen er økende. Trusselen om farlige klimaendringer er, sammen med tap av planter og dyr i naturen, en av de største truslene verden står foran (Stortinget, 2018, s. 2956)

Videre hevdet Haltbrekken at Norge som et rikt land måtte gjøre det som var mulig for å forbygge klimaproblemet. Han hevdet at Norge kunne bidra på to måter: for det første gjennom «eksport av varer og tjenester produsert med fornybar energi her hjemme» og for det andre «gjennom eksport av kraft til erstatning for kull- og atomkraft» (s. 2956). Implisitt hevdet han at Norge kunne bidra med å redusere klimautslipp og motarbeide klimaendringer sammen med europeiske land, men at dette ville være oppnåelig uten en tilknytning til ACER. Slik var innholdet i argumentet knyttet til felles mål og interesser, men identifiseres ikke som solidarisk da det ikke omhandlet å samarbeide om disse felles målene.

Haltbrekken fremhevet betydningen av det europeiske samarbeidet Norge hadde vært en del av gjennom EØS, men at han var imot at staten skulle overgi suverenitet til et overnasjonalt byrå. Partiet syntes dermed å mene at den daværende tilknytning til EUs energipolitikk var god, men at det ikke var ønskelig med ytterligere tilknytning (s. 2956). Haltbrekken begrunnet imidlertid ikke hvorvidt en ytterligere tilknytning var uønsket på grunn av moralske verdier eller om det var norske interesser som lå til grunn for partiets posisjon. Partiet forsøkte å begrunne sin posisjon ut fra hva Norge ville kunne oppnå *utenfor*, hvor Haltbrekken mente at Norge kunne være en del av kraftmarkedet uavhengig av samarbeidet.

Haltbrekken fortsatte: «Norge kommer til å være en del av kraftmarkedet uavhengig om vi går med i ACER eller ikke. Grunnen er åpenbar: Både vi, EU og miljøet er tjent med det» (s. 2956). Implisitt kan man forstå at Haltbrekken forsøkte å si at de europeiske landene, og ACER, ville være avhengige av Norge selv om staten ikke sluttet seg til ACER. Dermed ville landet kunne være tjent med å ikke bli medlem, da suverenitetsavståelse ikke ville være nødvendig for å delta i energipolitikken.

Suverenitetsavståelse var det som for SV virket avgjørende for partiets posisjon. Haltbrekken oppleves derimot uklar i sin begrunnelse for hva som lå bak argumentet om suverenitet (moral eller interesse). Haltbrekken refererte til «politisk kontroll» og at Norge var «tjent med det», og slik kan argumentet forstås som knyttet til politisk nytte, samtidig som argumentet om tilgang til kraftmarkedet uavhengig av ACER vil være mer økonomisk rettet. Han hevdet også at suverenitetsavståelsen var et problem da «vi ikke vet omfanget av den om vi ser fem eller ti år inn i framtiden» (s. 2956). Dette argumentet gjenkjennes som en normativ vurdering av hva som var riktig eller galt å gjøre i den gitte situasjonen.

Kristelig Folkeparti

Innholdet i argumentene til Geir Jørgen Bekkevold, representant for Kristelig Folkeparti (KrF), anses utfordrende å identifisere og videre kategorisere som normativ eller kognitivt opp mot debattens hovedanliggende. Innholdet i hans argumentasjon omhandlet i større grad partiets usikkerhet rundt tilstrekkelig informasjonsgrunnlag for å kunne ta stilling til en eventuell tilslutning til ACER. Likevel synes Bekkevold å bygge sine argumenter på et normativt verdigrunnlag, da partiet mente det var for lite avklart hvordan samarbeidet ville påvirke Norge for slik kunne si noe om hvorvidt det ville lønne seg. Dette må imidlertid ikke forveksles med at innholdet i argumentasjon *mot* ACER er normativt, men at det ble gjort en normativ vurdering i forhold til det informasjonsgrunnlaget som forelå.

Bekkevold åpnet sitt innlegg ved å hevde at «Norge er en energinasjon». Han gikk videre inn på hvordan vannkraft hadde formet den norske stat gjennom industrialisering og tilgang til kraft – og videre at petroleumsressursene hadde løftet Norge frem som en sentral stat og gjort landet til en del av det Bekkevold benevnte som «elitedivisjonen» blant verdens land.

For KrF var Norges handlingsrom det viktige argumentet for at Norge ikke skulle knytte seg til ACER. Bekkevold forsvarte EØS-avtalen og beskrev at den hadde tjent nasjonen lenge, men at EØS-avtalen og Norges fortid som «pliktoppfyllende i vår etterlevelse av avtalen» ga handlingsrom til å kunne stå over denne gangen. Bekkevold henviste til at det var store uenigheter om de konstitusjonelle spørsmålene, og hevdet at dette var et tegn på at en ytterligere avklaring av juridiske instanser måtte gjøres før den endelige avstemningen. Bekkevold var tydelig på at partiet ikke var *imot* energisamarbeid med Europa, men at partiet var «skeptiske til byråer og tilsyn som står utenfor politisk kontroll» (s. 2960).

Eksplisitt gav ikke Bekkevold uttrykk for at partiet stilte seg tydelig *mot* å slutte seg til ACER, men han brukte begreper som «skeptisk» og «problematisk». Han avsluttet med å si at partiet

trolig ikke ville få gjennomslag for «en ytterligere juridisk avklaring av saken», og at KrF derfor ønsket å stemme mot en tilslutning til ACER «slik saken ligger nå». Bekkevold poengterte igjen at partiet var sterk forsvarer av EØS-avtalen, «men det er ugunstig for avtalens framtid at det en uenighet rundt de juridiske tolkningene» (s. 2960).

Rødt

I hovedinnlegget av Bjørnar Moxnes fra Rødt (R) identifiseres et kognitivt innhold, da Moxnes presenterte partiets posisjon som basert på hva som var nyttig for Norge, politisk og økonomisk. Samtidig identifiseres det et noe normativt innhold da det ble henvist til demokrati og folkevilje.

Moxnes hevdet at å «legge Norge inn under EUs energibyrå» ville bety slutten på «industrieventyret». Her sa han at Norge ville havne «under» energibyrådet, altså ikke som en «del av». Moxnes hevdet at en tilknytning til EUs tredje energimarkedspakke ville bety at EU ville få økt innflytelse «over vår viktigste evigvarende ressurs, vannkraften» (s. 2963). Gjennom Moxnes innlegg avspeilte han at partiet fokuserte på næringsutvikling, innovasjon og sysselsetting som viktig i saken. Han hevdet at «den kraftkrevende industrien, som er bygd på norsk vannkraft, eksporterer for 118 mrd. kr i året», og at den «skaper tusenvis av grønne arbeidsplasser og er det industrielle grunnlaget for innovasjon og næringsutvikling i framtidsrettede bransjer» (s. 2963).

Moxnes hevdet at partiene som utgjorde flertallet *for* samarbeidet «vil at Norge skal avgi suverenitet til et byrå hvor vi ikke engang har stemmerett». Han mente dette kunne føre «milliarder av kroner i verdiskapning og tusenvis av grønne arbeidsplasser ut av Norge» (s. 2963). Denne bestemmelsen beskrev han som «*helt* frikoblet fra det norske demokratiet, fra Stortinget og regjeringen. Den skal være underlagt EUs beslutninger». Moxnes hevdet også at Norge, «som en stor energiprodusent», ikke hadde de samme interessene som EU, «som er en stor energiimportør» – og dersom en eventuell konflikt skulle oppstå ville ACER ha makt til å fatte vedtak (s. 2963). Man kan gjenkjenne Moxnes sine argumenter som tydelig interessebaserte, da han hevdet at norske myndigheter ikke ville kunne føre den ønskede energipolitikken ved å delta i samarbeidet – og at landet ville komme til å tape både verdiskapning og arbeidsplasser. Moxnes hevdet at «politikereliten trosser folkeviljen» og «må kjempe for demokratisk kontroll» (s. 2963), som man kan identifisere som et normativt innhold som omhandler hva som er rett og galt overfor borgerne og de verdier den norske stat handler etter. Hovedinnlegget domineres likevel av et kognitivt innhold.

4. Diskusjon

Resultatet av analysen viser en variasjon i den politiske diskursen mellom et normativt og kognitivt innhold som identifiseres av ulike verdier (indikatorer). I dette kapitlet vil resultatene fra analysen forsøkes sammenfattes og kategoriseres med utgangspunkt i analyseverktøyets tre diskurskategorier, som videre identifiserer de ulike politiske fremstillingene av ACER. Diskusjonen omhandler hvilket innhold, verdier og fremstillinger som er identifisert hos de ulike partiene, hvorvidt disse er dominerende og hvilken betydning dette kan ha hatt for at norske myndigheter valgte å slutte seg til ACER. Videre ser jeg på innholdet i diskursen og hvorvidt den kan betegnes som suksessfull i form av at den er sann, koherent og konsistent (jamfør Schmidt). Til sist diskuteres oppgavens metode og analyseverktøy.

4.1 Kategorisering av diskursen

Hovedinnleggene til Ap og Frp domineres av den samme overordnede politiske fremstillingen, ACER som en virkemiddelorientert enhet. Partienes argumenter kjennetegner en pragmatisk diskurs med kognitivt innhold som fokuserte på verdiene norske interesser, politisk og økonomisk nytte. Halleland (Frp) fokuserte hovedsakelig på at ACER ville kunne gi tilgang til det europeiske marked og at norske myndigheter ville kunne bruke plattformen til å selge ren energi for økonomiske fordeler. Barth Eide (Ap) vektla også betydningen av eksport til Europa, samt at et samarbeid ville medføre stabilitet og forsyningssikkerhet.

Resultatene fra analysen viser at Sp, SV og Rødt, som stemte *mot* tilslutning til ACER, argumenterte med at myndighetsoverføring ville bli en konsekvens av samarbeidet. Den politiske diskursen hos mindretallet synes å være preget av pragmatiske argumenter, da fokuset lå på egeninteresse og partiene vektla de politiske og økonomiske ulempene samarbeidet ville kunne medføre. Hos Myhrvold (Sp) og Moxnes (R) identifiseres innholdet i diskursen som tydelig pragmatisk. Myhrvold fokuserte på hvordan kraften ville skulle utnyttes økonomisk og på konkurransefordelene Norge ville ha utenfor samarbeidet. Moxnes fokuserte mer på verdiskapning og egenstyring av nasjonale ressurser basert på nasjonale interesser. Haltbrekken (SV) på sin side fokuserte også på myndighetsoverføring, men innholdet i diskursen vurderes vanskelig å kategorisere da verdier ikke kom tydelig frem i innlegget. Likevel kan innholdet forstås som noe pragmatisk da hans argumentasjon referer noe til politisk kontroll og nytte. I analysen av hovedinnlegget av Bekkevold (KrF) identifiseres en usikkerhet om partiets posisjon. Bekkevolds formidling av partiets vurderinger vedrørende tilknytning til ACER og

partiets ønske om en ytterligere juridisk avklaring kan betegnes som en normativ vurdering av den gitte situasjonen.

Når det gjelder ACER som regelbasert enhet, identifiseres argumentasjon til Barth Eide (Ap) og Heggelund (H) innenfor denne fremstillingen. Barth Eide refererte til tidligere samarbeid, og beskrev den tredje energimarkedspakken som en fortsettelse på et samarbeid som hadde hatt røtter langt bak i tid. Denne type diskurs kan forstås både som rent etisk-politisk og etisk-politisk men noe pragmatisk. Dette fordi den solidaritetsbaserte etisk-politiske diskursen bygger på verdier (indikatorer) som blant annet moralsk plikt, som her kan forstås som en moralsk plikt til å opprettholde det samarbeidet som allerede var påbegynt. På den andre siden kan diskursen forstås som regelbasert pragmatisk etisk-politisk diskurs, ut fra at den bygger på ideen om at det ville lønne seg å opprettholde avtalene for å fortsatt kunne ha tilgang til markedet for energi og for å bevare EØS-avtalen i sin helhet. Barth Eide poengterte imidlertid at «det har vært i vår interesse hele tida å ha felles regler». Hovedfokuset anses forankret i norske interesser, noe som tar diskursen tilbake til pragmatikk. Bekkevold (KrF) brukte derimot handlingsrommet i EØS-avtalen og Norges pliktoppfylgende fortid som et argument for at det ville være riktig å avvente for en eventuelt ytterligere juridisk avklaring av hvordan ACER ville komme til å påvirke Norge. Her kan man antyde at Bekkevold brukte en regelbasert fortid til å belyse den normative vurderingen.

Den regelbaserte og den pragmatiske diskurskategorien favner ikke alle de dominerende argumenter *for* ACER. Norges solidariske rolle i Europa fremsto også sentralt i den politiske argumentasjonen. Gjennomgangen av stortingsdebatten viser nemlig at flertallet av partiene som stemte *for* ACER refererte til ideer med et normativt innhold, hvor ACER ble fremstilt som en solidaritetsbasert enhet.

Av partiene som representerte begge sider i debatten, antydet flertallet at klimaendringene var en utfordring verden samlet sto overfor. Venstre, Høyre og MDG anses spesielt å formidle et normative innhold i sin argumentasjon knyttet til dette felles utfordringsområdet. Den politiske ordbruken i argumentasjon samsvarer med verdier som solidaritet, felles nytte og moralsk plikt. Av de partiene om utgjorde flertallet for innstillingen var det kun Ap som ikke nevnte klima som begrep i løpet av sitt hovedinnlegg. Haltebrekken (SV) var imidlertid ikke enig i at Norge måtte delta i samarbeidet for kunne være en del av klimaarbeidet. Haltebrekken omtalte også klima som et viktig problem som måtte løses, men at Norge kunne bidra utenfor ACER ved å eksportere fornybar energi til europeiske land. Haltebrekken hevdet at dette var mulig fordi EU var avhengig av den varen Norge kunne tilby markedet. Myhrvold (Sp) hevdet også at Norge

ville ha mulighet til å selge kraft på markedet uten å delta i samarbeidet og overgi suverenitet til energibyrådet. Halleland (Frp) beskrev det derimot som «lite fremtidsrettet» å skape usikkerhet rundt norsk eksport ved å ikke delta.

Høyres representant Heggelund var kort inne på det at den tredje energimarkedspakken ville være en fortsettelse på de to første, og at de tidligere samarbeid hadde tjent staten godt. Disse mer pragmatiske og regelbaserte argumentene er likevel lite fremtredende i innlegget i sin helhet. Heggelund refererte i stor grad til Norges *ansvar* for å bidra til å bekjempe klimaproblemene, men også for å spre norske verdier og interesser. Dette er en ordbruk som samsvarer med verdier som moralsk plikt og solidaritet, og som representerer en solidaritetsbasert fremstilling av ACER.

Det umiddelbare standpunktet til Kjenseth (V) kjennetegnes tydelig av det som betegnes som en normativ diskurs. Her ble det vektlagt hva som ville være rett å gjøre i den gitte situasjonen. Basert på et moralsk standpunkt var Kjenseth tydelig på at norske myndigheter måtte inngå i dette samarbeidet for å kunne ta vare på det han omtalte som «verdensarven». Kjenseth vektla Norges rolle i samarbeidet på energiområdet for å kunne oppnå «omstilling». Stoknes (MDG) fremstilling av paritets posisjon var også forankret i lignende argumenter. Han la til grunn at samarbeidet om klima og miljø var livsnødvendig solidaritet. Stoknes (MDG) og Heggelund (H) argumenterer motsatt av pragmatisk ved å poengtere at Norge måtte rette blikket *utover* i stedet for å fokusere på egne nasjonale interesser. Stoknes og Heggelunds solidaritetsbaserte diskurs skiller seg i stor grad fra det Røde partiets diskurs hvor Moxnes hevdet at «politikerealten trosser folkeviljen» og «må kjempe for demokratisk kontroll» – argumenter som implisitt referer til å rette blikket *innover*. Ved å referere til demokrati og folkerett kan man identifisere et mer normativt innhold hos Moxnes, men de pragmatiske argumentene oppfattes imidlertid som dominerende.

Oppsummert representerte partiene som utgjorde flertallet *for* som forventet ulike tyngdepunkt i den politiske argumentasjonen. Man har sett at Ap og Frp representerte en mer kognitiv og pragmatisk diskurs, og fremstilte derav ACER som en virkemiddelorientert enhet. Høyre, Venstre og MDG på sin side representerte alle en mer normativ og etisk-politisk diskurs, hvorav ACER blir fremstilt som en solidaritetsbasert enhet. Den regelbaserte etisk-politiske diskursen er derimot mindre fremtredende, men identifisert. Dermed vil jeg si at ACER ble fremstilt noe regelbasert, tydeligst hos Ap og Høyre. Helhetlig kan man si at partiene *for* ACER berører alle diskurskategoriene, med både kognitivt og normativt innhold. *For*-sidens politiske debatt domineres av en etisk-politisk og pragmatisk diskurs, noe som tyder på at tilslutningen til

ACER bygger på verdier (indikatorer) som moralsk plikt og solidaritet, samt egeninteresse, politisk og økonomisk nytte. Ut fra det faktum at norske myndigheter valgte å slutte seg til ACER kan man anta at disse verdiene har vært av betydning for beslutningen. Hos partiene *mot* identifiseres derimot en noe mer ensidig diskurs hvor innholdet identifiseres som dominerende kognitivt. Mindretallet fokuserte i stor grad på suverenitet og makt, og begrunnet sin posisjon med de politiske og økonomiske utfordringene som vil oppstå ved å slutte seg til ACER. Kun hos Moxnes (R) kan man antyde at argumentasjon knyttet til myndighetsoverføring har et normativt innhold. Haltbrekken og Bekkevold oppleves også som usikker og utydelig i sin argumentasjon. Betydningen av dette diskuteres i kapittel 4.2.

4.2 Diskursiv suksess

Som beskrevet i teorikapitlet kan man gjennom å studere interaktive prosesser avgjøre hvorvidt diskursen har lyktes med å formidle ideer i sin kontekst. Schmidt hevder at diskurs som er *sann, koherent og konsistent* ofte lykkes, og at demokratiske samfunn ofte vil gjennomskue 'dårlige ideer'.

Man kan si, med grunnlag i det teoretiske rammeverket at flertallet lyktes i diskursen med å formidle sine ideer, interesser og verdier. På grunnlag av analysen vil jeg vurdere diskursen som **konsistent**, da argumentasjonen legger opp til en logisk sammenheng mellom det å bidra til å minske klimautslipp (solidarisk), samtidig som dette skaper rom for å selge kraft på markedet (pragmatisk), men også til å opprettholde det energisamarbeidet som allerede har vært en del av norsk identitet i lang tid (regelbasert). Spesielt de solidaritetsbaserte argumentene kan oppfattes som **koherent** på tvers av de politiske partiene da den moralske vurderingen gjenkjennes hos samtlige (men unntak av Ap). Samtidig har den politiske diskursen båret preg av pragmatiske argumenter basert på egeninteresse, samt regelbaserte argumenter som identifiseres av indikatorene vane og identitet. Ideene og verdiene som kommer frem i hovedinnleggene fremstår både sammenhengende, logisk og gjentakende. Altså identifiseres diskursen som konsistent og koherent. Man kan argumentere for at disse elementene samlet gir diskursen et nyansert forhold som både kan ha appellert til en større del av publikum på grunn av dens variasjon av verdier, samtidig som det kan gi diskursen en større troverdighet, altså **sannhet**.

Hos partiene som argumenterte *mot* tilslutning til ACER har jeg i analysen identifisert et dominerende kognitivt innhold i diskursen. Sammenlignet med flertallets diskurs oppleves imidlertid ikke motargumentene som **koherent**, da det her avspeiles større grad av ulikhet og

usikkerhet på tvers av partiene. Mot-siden var koherent i fokuset på myndighetsoverføring, men lyktes ikke i å være koherent i begrunnelsen for sin argumentasjon. Man kan argumentere for at diskursen heller ikke oppfattes **konsistent** sammenlignet med flertallets diskurs. Det kan begrunnes ved at det eksempelvis kan oppfattes selvmotsigende å bruke klimaproblemene som argument for å *ikke* delta i samarbeidet (SV). Videre opplevdes det kanskje ulogisk at Norge ville kunne selge kraft på markedet uten å være en del av energisamarbeidet, da denne påstanden ikke var forankret i en avtale/bevisgrunnlag (SV, Sp). At diskursen ikke var konsistent og koherent kunne også ha medført til at den opplevdes mindre troverdig, og at den da kan ha blitt oppfattet som løgnaktig og manipulerende.

Schmidt hevder at et for stort fokus på konsistent og koherent diskurs kan føre til “*rethorical entrapment*”. Med utgangspunkt i mot-sidens dominerende fokus på myndighetsoverføring kan man argumentere for at aktørene ble *fanget i sin egen retorikk*. Dette ved at fokuset på myndighetsoverføring ble så dominerende at aktørene ikke lyktes i å presentere ideene på en konsist, koherent og sannferdig måte. Ved å legge mye vekt på å overbevise mottaker om at myndighetsoverføring var alvorlig, mestret ikke alle parti å begrunne hvorfor det var alvorlig, og overfor hva. Dette kan underbygge Fredriksens (2018) hevdelse, som beskrevet innledningsvis, om at spørsmål om myndighetsoverføring hadde overskygget de energipolitiske argumentene i debatten. Man kan slik argumentere for at mindretallets diskurs *mot* norsk tilknytning til ACER ikke lyktes i å formidle sine ideer, interesser og verdier i stortingsdebatten, noe som kan ha hatt betydning for utfallet av avstemningen.

4.3 Metodekritikk

I en slik kvalitativ innholdsanalyse er det essensielt å være kritisk til valg av forståelsesgrunnlag og analyseverktøy, da dette vil påvirke undersøkelsens resultat, reliabilitet (pålitelighet) og validitet (gyldighet) (Thagaard, 2009, s.198).

Jeg har forsøkt å styrke oppgavens validitet ved å ta utgangspunkt i et definert teoretisk rammeverk og tidligere forskning for å utvikle et presist og omfattende analyseverktøy. Analyseverktøyet har gitt rom for å analysere oppgavens kildemateriale basert på klart definerte indikatorer som har bidratt til å identifisere diskursen innhold for å avdekke ulike politiske fremstillinger av ACER. Imidlertid vil jeg bemerke at de kategoriene som har vært utformet i forkant av analysen kan ha påvirket resultatet, da valg av andre kategorier og indikatorer kan ha ført til andre resultater for analysen av diskursens innhold. På samme måte har det teoretiske rammeverket påvirket utarbeidelse av analyseverktøyet, analyseprosessen, samt tolkning av

resultater og diskusjonen. Et annet teoretisk rammeverk kunne gitt en annen fremstilling av stortingsdebatten som politisk diskurs.

En svakhet med analyseverktøyet er at det opprinnelig ble utformet for å se på argumenter *for* tilslutning til ACER, herunder den politiske fremstillingen av ACER. Dette medførte utfordringer med å identifisere og kategorisere argumentene *mot* ACER på likt grunnlag. Etter hvert gjorde jeg likevel et valg om å inkludere motargumentene i analyse og diskusjon for å sette for-sidens argumenter i en større kontekst. Dette for å fungere som en slags kontrast, som spesielt har vist seg å være betydningsfull i diskusjonen om vellykket diskurs. Et analyseverktøy som eksempelvis hadde kategoriserte partienes argumentasjon og fremstilling av sitt syn på tilslutning til ACER ville styrket en likeverdig og helhetlig analyse av diskursen. Likevel ga det teoretiske rammeverket mulighet for å kunne skille mellom et kognitivt (pragmatisk) og normativ (moralbasert) innhold, noe som gjorde det mulig å bruke motargumentene i analysen, resultatfremstillingen og diskusjon av oppgavens problemstilling. Når det gjelder analysens reliabilitet ville trolig gjentatte målinger (basert på analyseverktøyet) ha gitt samme resultat. Ved bruk av video og referat fra stortingsmøtet ble hovedinnleggene nøye gjennomgått og korrekt fremstilt i oppgaven slik at leser kan vurdere troverdigheten av min analyse. Imidlertid må man ta i betraktning at analysen kan være preget av min tolkning av innholdet i stortingsdebatten. På samme måte kan min tolkning av teorirammeverket ha påvirket resultatet.

5. Konklusjon og avslutning

Temaet for denne oppgaven er Norges tilknytning til EUs tredje energimarkedspakke, ACER, og spørsmålet om hvorfor norske myndigheter valgte å slutte seg til samarbeidet. Jeg har i oppgaven gjort en innholdsanalyse av den politiske debatten (diskursen) i Stortinget, 22. mars i 2018. Dette for å se på hvilken betydning innholdet i de ulike partiers hovedinnlegg kan ha hatt for norske myndigheters valg om å slutte seg til ACER. Her vil jeg trekke noen konklusjoner ut fra resultater av analyse og diskusjon.

Som beskrevet i kapittel 2 kan jeg ikke med sikkerhet svare på hvorfor norske myndigheter valgte å slutte seg til energimarkedspakken basert på en analyse av den politiske diskursen. Likevel har valg av forskingsdesign gitt meg muligheten for å analysere den politiske diskursen ved å gå i dybden av dens innhold og vektlegge dens betydning. Resultatene fra analysen og

diskusjon løfter frem spesielt to forhold som kan ha hatt betydning for at norske myndigheter valgte å slutte seg til ACER.

Partiene som utgjorde flertallet *for* tilslutning til energisamarbeidet ga en fremstilling av ACER som både en virkemiddelorientert og som en solidaritetsbasert enhet, samtidig som det er identifisert en regelbasert diskurs. Hovedinnleggene var dominert av det som betegnes som pragmatisk og etisk-politisk diskurs, som bygger på verdier (indikatorer) som moralsk plikt og solidaritet, samt egeninteresse, politisk og økonomisk nytte. Ut fra det faktum at norske myndigheter valgte å slutte seg til ACER kan man anta at disse verdiene har vært av betydning for beslutningen.

Med utgangspunkt i Schmidts (2008) forståelse av vellykket diskurs har jeg funnet grunnlag for å hevde at flertallets diskurs i større grad enn mindretallet mestret å være konsist, koherent og sann, og slik i større grad lyktes med å formidle sine ideer, interesser og verdier i den endelige debatten før avstemning. At de lyktes med den diskursive interaktive prosessen og med å formidle det substantiv innholdet i ideene kan ha hatt betydning for beslutningen om at norske myndigheter valgte å slutte seg til ACER.

I et videre arbeid med temaet for denne oppgaven ville det vært interessant å gå enda dypere inn i debatten, eksempelvis ved å inkludere større deler av den politiske debatten og ved å trekke inn media og opinionens fremstilling av ACER, for å få et mer helhetlig bilde av debatten og betydningen av denne. Det ville også vært interessant å se nærmere på eventuelle likheter mellom de direktivene som innledningsvis ble beskrevet som mer kontroversiell enn de fleste. Dette vil kunne gi et mer helhetlig bilde av hva som polariserer EU-debatt i både norsk offentlighet og politikk.

6. Litteraturliste

- Energifaktanorge. (2019, 8. april). Forsyningssikkerheten for strøm i Norge er god. Hentet fra <https://energifaktanorge.no/norsk-energiforsyning/forsyningssikkerhet/>
- EnergiNorge. (2018). Forslag til ny organisering av energimyndighetene. Hentet fra https://www.energinorge.no/fagomrader/strommarked/nyheter/2018/viktig-horing-om-ny-organisering-av-energimyndighetene/?fbclid=IwAR32Lnxn9tOot4jzOikKminUfIX3L3L6pd44J_-KBEEForeNZ1bhDKTxRHY
- Energiogklima. (2019). Mellomlandsforbindelser (utenlandskabler). Hentet fra <https://energiogklima.no/tema/utenlandskabler/>
- Fredriksen, H. (2018). EU-byråene, Grunnloven og EØS-avtalens bærefraft. *Tidsskrift for Foretningsjus*, 24(1), 3-12. Hentet fra https://www.idunn.no/tidsskrift_for_forretningsjus/2018/01/eu-byraaene_grunnloven_og_eoes-avtalens_baerekraft
- Gundersen, T. (2018, 12. desember). ACER har skylden for strømprisene. *Ringblad*. Hentet fra <https://www.ringblad.no/meninger/strompriser/politikk/acer-har-skylden-for-stromprisene-torbjorn-gundersen/o/5-45-705979>
- Gouarderes, F. (2018, oktober). *Internal energy market*. Hentet fra <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/45/internal-energy-market>
- Hovland, M., K. (2019, 16. februar). Feilaktig og overforenklet. *E24*. Hentet fra <https://e24.no/energi/stroempriser/omstridt-stroemvideo-har-3-6-millioner-visninger-feilaktig-og-overforenklet/24561985>
- Jevnaker, T. (2019) ACER- energibyrå. *Store norske leksikon*. Hentet fra https://snl.no/ACER_-_energiby%C3%A5
- Langsdorf, S. (2011). EU Energy Policy: From the ECSC to the Energy Roadmap 2050. *Green European Foundation*. Hentet fra http://archive.gef.eu/uploads/media/History_of_EU_energy_policy.pdf
- Lyseng, M. (2018, 6. mars). EUs tredje energimarkedspakke – hva det hele handler om. Hentet fra <https://mid-norway.no/eus-tredje-energimarkedspakke-hele-handler/>

- March, J., G., & Olsen, J.P. (1998). The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International Organization*, 52 (4), 943–69. Hentet fra https://www.jstor.org/stable/2601363?seq=1#metadata_info_tab_contents
- NOU 2012:2. (2012). *Utenfor og innenfor - Norges avtaler med EU*. Oslo: Utenriksdepartementet.
- Regjeringen. (2005, 1. juni). *Det indre marked*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/det-indre-marked/id106351/>
- Regjeringen. (2018, 8. august). *Norges energisamarbeid med EU*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/tema/energi1/id685732/>
- Rye, L. (2013). Distant voices. Idea on democracy and the Eurozone crisis: Introduction. I: Rye, L. (red.). *Distant Voices: Ideas of democracy and the Eurozone crisis*, 11-21. Trondheim: Akademika Publishing.
- Rønningsbakk, K. (2019, 17. februar). NVE: Dyrere strøm uten utenlandskabler. *Kraftnytt*. Hentet fra <https://kraftnytt.no/2019/02/17/nve-dyrere-strom-uten-utenlandskabler/>
- Schmidt, V. A. (2008). Discursive Institutionalism: The Explanatory Power of Ideas and Discourse. *Annual Review of Political Science*, 11 (1), 303-326. Hentet fra <https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.polisci.11.060606.135342>
- Schmidt, V. A. (2010). Taking ideas and discourse seriously: Explaining change through discursive institutionalism as the fourth 'new institutionalism. *European Political Science Review*, 2 (1),1-25. Hentet fra <https://search.proquest.com/docview/217767431/fulltextPDF/6CFA68AA9210482BPQ/1?accountid=12870>
- Schmidt, V. A. (2014). Speaking to the Markets or to the People? A Discursive Institutional Analysis of the EU's Sovereign Debt Crisis. *British Journal of Politics & International Relations*, 16 (1),188-209. Hentet fra <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1111/1467-856X.12023>

- Sjursen, H. (2002). Why Expand?: The Question of Legitimacy and Justification in the EU's Enlargement Policy. *JCMN: Journal of Common Market Studies*, 40 (3), 491-513.
Hentet fra <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1468-5965.00366>
- Sjursen, H. (2008). Enlargement in perspective: The EU's quest for identity. Working Paper No. 5, februar 2008. Tilgjengelig fra: https://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-publications/workingpapers/working-papers2008/wp08_05.pdf
- Skogheim, M. (2015). En analyse av den politiske fremstillingen av finansieringsordningene under EØS-avtalen i perioden 1992-2014 (Mastergradsavhandling). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Stavrum, G. (2018, 22. mars). Når EU får makten, får vi dyrere strøm. *Nettavisen*. Hentet fra: <https://www.nettavisen.no/meninger/gunnarstavrum/nar-eu-far-makten-far-vi-dyrere-strom/3423428416.html>
- Stortinget. (2018). Møte torsdag den 22. mars kl. 10. Hentet fra: <https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/Videoarkiv/Arkiv-TV-sendinger/?mbid=/2018/H264-full/Storting/03/22/Stortinget-20180322-095544.mp4&msid=13815&meid=10111>
- Svean, M. (2018). *EUs tredje energimarkedspakke – ACER: En kvalitativ innholdsanalyse av den norske debatten rundt ACER*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder* (3. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Ørebech, P. (2018). Grunnloven § 1 og EU – med særlig vekt på implementeringen av vedtak truffet av EU-kommisjonen og EUs energibyrå ACER. *Lov og Rett*, 57 (3), 170-190.

